

Kazimierz Ostrowski

Teoria i praktyka pedagogiczna w poglądach nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjów

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 131-141

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teoria i praktyka pedagogiczna w poglądach nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjów

System teoretyczny pedagogiki jest bardzo rozbudowany zgodnie ze współczesnymi kierunkami i strategiami dydaktyczno-wychowawczymi. Pedagogika to bogata tematycznie dziedzina wiedzy, która określa procesy wychowania, kształcenia i autoedukacji. Jednak nadbudowa teoretyczna zawsze pozostaje w ścisłym związku z praktyką edukacyjną, która jest różnie realizowana przez nauczycieli współczesnej szkoły. Składa się na to wiele czynników, wśród których można wyeksponować: przygotowanie zawodowe, wrażliwość społeczną, mechanizmy przystosowania się do stylu zarządzania szkołą, misję nauczycielską, takt pedagogiczny, osobowość, a przede wszystkim kulturę i cele pracy pedagogicznej. „Cele pedagogiczne obejmują, jakim jest człowiek, który jest kształtowany nie tylko przez szereg zewnętrznych czynników, lecz także przez samego siebie. Cele tych, którzy wpływają na człowieka są często rozbieżne lub nawet sprzeczne. Powoduje to dezintegrację osobowości wychowanków, kryzysy i trudności wychowawcze”¹.

Nauczyciele nie zawsze uzmysławiają sobie, że w okresie dzieciństwa i w wieku młodzieńczym uczniowie przechodzą krytyczny etap rozwoju. Przed młodym człowiekiem stawiane są zadania, które zamiast sprawiać mu zadowolenie czy budzić ciekawość, niejednokrotnie przekraczają jego możliwości intelektualne i adaptacyjne. Prowadzi to prostą drogą do frustracji kojarzonej z nauką bądź przystosowaniem społecznym, powodując osłabienie skuteczności oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych. Wychowanie szkolne, nierozdzielnie związane z nauczaniem, stanowi ciąg „procesów grupowych, wskazując na rolę interakcji w zakresie rozwoju grupy i utrzymania jej wewnętrznej równowagi”². Pracując z dziećmi i młodzieżą, należy współtworzyć sytuacje edukacyjne, które powinny prowadzić do urzeczywistnienia naturalnego rozwoju ucznia. Nie jest to rzeczą łatwą, ponieważ kierowanie pedagogiczne wymaga znajomości różnych dyscyplin wiedzy w obrębie nauczanego przedmiotu. Zatem praktyka i teoria pedagogiczna powinny być postrzegane przez nauczyciela interdyscyplinarnie, z uwzględnieniem: dyscyplin kierunkowych nauczanego przedmiotu, dydaktyki, metodyki, pedagogiki ogólnej, pedagogiki społecznej, pedagogiki porównawczej, teorii wychowania, socjologii edukacji, diagnostyki

¹ W. Kamiński, *Filozofia a pedagogika – związki, inspiracje, doświadczenia*. [W:] *Pedagogika ogólna i subdyscypliny*, red. L. Turowski, Warszawa 1999, s. 424.

² S. Mieszalski, *Interakcje w klasie szkolnej. O społecznym funkcjonowaniu nauczyciela i uczniów w szkole podstawowej*, Warszawa 1990, s. 128.

edukacji, teorii zarządzania i polityki oświatowej, pedeutologii, psychologii wychowawczej, psychologii rozwojowej itp. Proces dydaktyczno-wychowawczy – między innymi – weryfikuje wiedzę przedmiotową oraz nabywanie umiejętności społecznych. „Wchodząc do klasy szkolnej, nauczyciel zwykle ze sobą wnosi mniej lub bardziej dopracowaną w szczegółach koncepcję lekcji – oczywiście z zamiarem jej zrealizowania. Realizacja takiej koncepcji wymaga jednakże odpowiadających jej warunków, a wśród nich – warunków społecznych, na przykład możliwości i sposobów porozumiewania się uczniów ze sobą, sposobów porozumiewania się nauczyciela z uczniami, zakresu swobody zachowań uczniów w klasie itp.”³. Podobnie w dłuższym odcinku czasu (semestr, rok szkolny), jeśli chodzi o strategię pracy pedagogicznej z dziećmi i młodzieżą, nauczyciel planuje szereg czynności warunkujących realizację założonych osiągnięć ucznia. Na tym tle „Nauczyciel w realizacji programu nauczania ma prawo do swobody stosowania takich metod nauczania i wychowania, jakie uważa za najwłaściwsze spośród uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne, oraz do wyboru spośród zatwierdzonych do użytku szkolnego podręczników i innych pomocy naukowych” (Karta Nauczyciela, art. 12).

W odniesieniu do zasygnalizowanych spostrzeżeń autor przeprowadził badania własne, które uwzględniały wybrane elementy teorii (proces pedagogiczny, kształcenie pedagogiczne nauczycieli) i praktyki pedagogicznej (informacje zwrotne o pracy dydaktyczno-wychowawczej, trudności wychowawcze, praca badawcza nauczyciela).

Cel badań

Celem badań było dokonanie diagnozy dotyczącej zapatrywań teoretycznych i działań praktycznych w kontekście codziennej pracy pedagogicznej. Badania własne miały wykazać: Jak nauczyciele recypują proces pedagogiczny? W jakim zakresie kształcenie pedagogiczne nauczycieli miało charakter integralny? Jakie są najczęstsze trudności wychowawcze w codziennej pracy pedagogicznej? Czy nauczyciele dostrzegają istotną rolę informacji zwrotnych związanych z ich pracą? W jakim zakresie nauczyciele stosują metody badań pedagogicznych?

Material i metoda badawcza

Podmiotami badawczymi byli nauczyciele szkół podstawowych i gimnazjów, którzy uczestniczyli w seminarium szkoleniowym „Ekstremalne metody wychowawcze w pracy pedagogicznej”. Szkolenie zorganizowane było przez CEN TWP w Bydgoszczy (październik 2006; luty 2007). Respondenci stanowili grupę czynnych zawodowo nauczycieli szkół miasta Bydgoszczy i najbliższych okolic (N=148; N=90 – szkoły podstawowe; N=58 – gimnazja). Autor posłużył się metodą sondażu diagnostycznego z przewagą ustalonych kafeterii (jedno

³ Tamże, s. 73.

pytanie otwarte). Sondaż umożliwił określone poznanie wybranych fragmentów pracy pedagogicznej nauczycieli na podstawie ich interpretacji autorskiej służącej poprawie zastanego stanu rzeczy.

Zmienna zależna zawierała się w opiniach respondentów w świetle zagadnień ankiety. Zmienną niezależną stanowili nauczyciele uczący w określonym typie szkoły (szkoła podstawowa, gimnazjum). Uzyskane wskaźniki empiryczne (zaznaczone możliwości odpowiedzi jedno- lub wieloelementowe) pozwoliły na dostrzeżenie zmian wypowiedzi badanych w zależności od typu szkoły. Istotność różnic pomiędzy grupami zmiennej niezależnej weryfikowana była za pomocą nieparametrycznego testu chi-kwadrat. Dostrzeżone różnice liczbowe odpowiedzi, w grupach zmiennej niezależnej, porównywano z pozostałymi liczbami odpowiedzi na zasadzie tablic czteropolowych⁴.

Wyniki badań i wnioski

Tab. 1. Realizacja procesu pedagogicznego w opinii badanych (w %; N=148)

Odpowiedzi	Ogółem	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół gimnazjalnych
a)	4,1	4,4	3,4
b)	33,8	35,6	31,1
c)	28,4	24,4	34,5
d)	24,3	22,2	27,6
e)	9,4	13,4	3,4
Σ	100	100	100

- dydaktyka powinna wyprzedzać wychowanie i stanowić nadrzędny cel lekcji;
- wychowanie powinno wyprzedzać dydaktykę, nawet kosztem niepełnej realizacji programu nauczania;
- zaburzenia procesu dydaktycznego powinny być wspierane działaniami wychowawczymi, lecz działania te nie powinny stanowić dominującego kryterium, bo dezorganizuje to kontrolę celów dydaktycznych;
- wynik dydaktyczny powinien wpływać na pożądane wychowawczo zachowania uczniów;
- trudno mi powiedzieć.

Na podstawie wyników tabeli pierwszej duża grupa respondentów (33,8%) trafnie odbiera relację pomiędzy wychowaniem a dydaktyką. Wychowanie powinno wyprzedzać nauczanie, ponieważ zachęcanie do nauki i odpowiednie wartościowanie poczynań dydaktycznych prowadzi do ładu lekcyjnego. Tym

⁴ R. Stupnicki, *Biometria. Krótki zarys*, Warszawa 2000, s. 85.

sposobem powstaje również u uczniów stan submisji. W najprostszych słowach można go określić jako wzbudzanie wewnętrznego przekonania o prawidłowości określonego działania. Prawidłowo stworzony stan submisji zapewnia synergię wychowawczą, a tym samym formuje prawidłowy przebieg procesu dydaktycznego. Z tego względu, w polskiej szkole okresu powojennego do czasu reformy edukacji, podkreślano tę istotną strategię pedagogiczną. Przedmioty przyjmowały nazewnictwo wskazujące na kształtowanie naturalnej odpowiedzialności za wyniki dydaktyczne poprzez wiodącą rolę wychowania. Podając przykłady, należy wspomnieć o: wychowaniu plastycznym, wychowaniu muzycznym (obecnie sztuka lub wiedza o kulturze), wychowaniu technicznym (obecnie technika lub informatyka), wychowaniu fizycznym (przedmiot bez zmian), wychowaniu obywatelskim (obecnie wiedza o społeczeństwie), języku polskim (niektórzy pedagodzy zamiennie, nieformalnie używali terminu język ojczysty; wiązało się to z określonym kierunkiem wychowawczym). Niestety, określona grupa nauczycieli (4,1%; 28,4%; 24,3%) uprawia, przeniesiony do współczesności i zakamuflowany, materializm dydaktyczny. Warunkowany jest on przyjętą wygodą zawodową (dydaktyka jako element dyscyplinujący) oraz przeświadczeniem wyższości reprezentowanej przez siebie dyscypliny nad refleksją pedagogiczną.

Tab. 2. Kształcenie pedagogiczne w trakcie studiów w opinii badanych (w %; N=148)

Odpowiedzi	Ogółem	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół gimnazjalnych
a)	25,7	24,4	27,6
b)	6,8	6,7	6,9
c)	43,2	42,2	44,8
d)	24,3	26,7	20,7
Σ	100	100	100

- przekazywana wiedza była poparta konkretnymi przykładami z życia szkoły, lecz tylko w zakresie dydaktyki;
- przekazywana wiedza była poparta konkretnymi przykładami z życia szkoły, lecz tylko w zakresie wychowania;
- przekazywana wiedza była poparta konkretnymi przykładami zarówno w zakresie dydaktyki, jak i wychowania;
- przekazywana wiedza nie była poparta konkretnymi przykładami z życia szkoły.

Szczególnego podkreślenia, dla zachowania optymalizacji procesu pedagogicznego (dydaktyczno-wychowawczego), wymaga analiza kształcenia specjalności nauczycielskiej. Przekazywana wiedza merytoryczna w uczelni wyższej powinna być poparta konkretnymi rozwiązaniami praktycznymi. Dotyczą one wychowania, dydaktyki oraz metodyki jako zintegrowanego systemu pomy-

słów na lekcje. Przykładowo: prowadząc zajęcia z poezji w gimnazjum (język polski), nauczyciel już w trakcie studiów powinien przejść „swoistą szkołę ćwiczeń”. Analizując wybrany wiersz, nauczyciel uzmysławia sobie, że dzisiaj będzie pracował z młodzieżą: stylem pedagogiki niedyrektywnej i emancypacyjnej (oddziaływania wychowawcze); użyje metod samodzielnego dochodzenia do wiedzy i eksponujących (dydaktyka); zastosuje w pracy analitycznej pogadankę heurystyczną, przekład intersemiotyczny oraz metodę słów-kluczy (metodyka poezji). Fundamenty tego typu lub innych strategii prowadzenia lekcji stanowią wiedzę eklektyczną. Dlatego kształcenie akademickie powinno używać symulacji edukacyjnych z wykorzystaniem konkretnych przykładów z życia szkoły. Uwypukli to pewnośc poczynań zawodowych oraz wytyczy punkt odniesienia do samokształcenia nauczycielskiego.

Praktyczne rozwiązania w kształceniu nauczycieli mogą uzmysłowić, że pedagog jest artystą, który nieustannie ożywia nauczanie poprzez oddziaływania wychowawcze i przez to rozbudza w uczniach fascynację przedmiotem. Jednak rozpatrując wyniki tabeli drugiej, można wnioskować, że przekazywana teoria pedagogiczna była odpowiednio uzupełniana zintegrowaną praktyką edukacyjną u mniej niż połowy badanych (43,2%).

Tab. 3. Najczęściej spotykane trudności wychowawcze w codziennej pracy pedagogicznej w opinii badanych (w %; N=148)

Odpowiedzi	Ogółem	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół gimnazjalnych
a)	29,7	31,1	27,6
b)	9,5	8,9	10,3
c)	35,1	37,8	31,0
d)	22,9	6,7	48,3
e)	20,3	20,0	20,7
f)	10,8	13,4	6,9
g)	43,2	53,3	27,5
h)	9,5	8,9	10,3
i)	16,2	4,4	34,5
j)	24,3	17,8	34,5
k)	25,7	22,2	31,0

- a) brak pożądanego ładu lekcji;
- b) próby zdominowania psychicznego nauczycieli przez uczniów;
- c) szkolne kłamstwa i kamuflaż uczniowski;
- d) wagary;
- e) spóźnienia lekcyjne;

- f) przemoc grupowa w formie mobbingu;
- g) różne przejawy agresji jawnej i ukrytej;
- h) naruszanie cudzej własności;
- i) kontakty z alkoholem, nikotyną oraz narkotykami;
- j) przydzielanie przez grupę, uczniom nielubianym, miana outsidera;
- k) próby wyprowadzenia nauczyciela z równowagi emocjonalnej.

Najczęściej spotykane trudności wychowawcze w codziennej pracy pedagogicznej to: różne przejawy agresji szkolnej (43,2%), szkolne kłamstwa i kamuflaż uczniowski (35,1%), brak pożądanego ładu lekcji (29,7%) oraz próby wyprowadzenia nauczyciela z równowagi emocjonalnej (25,7%). Zatem skala i koszt pedagogiczny agresji są najbardziej dostrzeganymi elementami, które wpływają na zaburzenie procesu dydaktyczno-wychowawczego. Czynniki ryzyka zachowań agresywnych mogą być umiejscowione w placówce oświatowej, środowisku lokalnym lub grupie rówieśniczej. Istotną, negatywną rolę generującą agresję dostrzec również można w kulturze masowej. „Bardzo przydatna nauczycielom w interpretacji zachowań agresywnych u dzieci jest społeczna teoria uczenia się, nazywana też uczeniem obserwacyjnym. Mówi ona, że oglądanie innej osoby zachowującej się agresywnie może wzmocnić takie same zachowania. Zostaje uruchomiony tutaj mechanizm modelowania. Modelowanie związane jest z istnieniem modelu i obserwatora. Zjawisko to zachodzi wtedy, gdy obserwator zachowuje się w taki sposób, jaki wcześniej widział u modelu. Dzieci agresywne to mogą być dzieci, które obserwują takie zachowanie u swoich rodziców, kolegów, bohaterów filmowych lub postaci pochodzących z komiksów czy gier komputerowych”⁵.

Typ szkoły wyraźnie różnicuje poglądy badanych odnośnie trudności wychowawczych:

- odpowiedź d; $\chi^2_{obl.} = 21,4 > \chi^2_{df(1)} = 6,635$ dla $\alpha = 0,01$;
- odpowiedź g; $\chi^2_{obl.} = 12,3 > \chi^2_{df(1)} = 6,635$ dla $\alpha = 0,01$;
- odpowiedź i; $\chi^2_{obl.} = 15,4 > \chi^2_{df(1)} = 6,635$ dla $\alpha = 0,01$.

W gimnazjum zjawisko wagarów oraz kontaktów z używkami uzależniającymi przybiera większy rozmiar aniżeli w szkole podstawowej. Wagary są niejako ucieczką od wymagań dydaktycznych oraz samostanowieniem do wolności. Bywa także, że okresowe absencje są manifestacją wobec stylu wychowawczego rodziców. W działaniach wychowawczych należy wziąć pod uwagę często występujące zaburzenia równowagi nerwowej i emocjonalnej powiązane z postawą hiperkrytycyzmu wobec wszystkiego i wszystkich. Jak twierdzą psychologowie, bezpośredniej przyczyny takiego zachowania należałoby upatrywać w szybko rosnącej potrzebie samodzielności oraz dostrzeganiu swojej odrębności na tle świata dorosłych. Wagary jako niekontrolowane zabezpieczenie czasu wolnego stwarzają sytuacje pierwszych kontaktów młodych ludzi z nikotyną, alkoholem lub narkotykami. Jak podaje D. Pstrąg⁶, uzależnienia społeczne występują najczęściej w przypadkach politoksykomanii młodzieży i są następ-

⁵ J. Strykowska, *Uczeń i jego środowisko społeczno-wychowawcze*. [W:] W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, praca zbiorowa, Poznań 2003, s. 88.

⁶ D. Pstrąg, *Wybrane zagadnienia z profilaktyki uzależnień*, Rzeszów 2000, s. 49.

stwem specyficznych reakcji społecznych młodego człowieka żyjącego w tzw. subkulturze środków uzależniających, tj. w obrębie grupy osób, do stylu życia których należy nie tylko wspólne używanie tego typu środków, lecz również podejmowanie wspólnych wysiłków w celu ich uzyskania oraz wzajemnego przekazywania ich sobie. W okresie dorastania wszelkie symptomy uzależnień są najczęściej wynikiem niedojrzałości emocjonalnej. Na tym tle, szczególnie w pracy wychowawczej gimnazjum, należy kształtować dojrzałość emocjonalną.

Młody człowiek powinien być uświadomiony, że osoba dojrzała emocjonalnie:

- potrafi przyjąć pełną odpowiedzialność za własne uczynki i decyzje, nie obwiniając innych wówczas, kiedy rezultaty tychże działań nie są dla niej pożyteczne;
- nie reaguje wrogo na krytykę, ponieważ zdaje sobie sprawę, że krytyka może zawierać pożyteczne dla niej wskazówki;
- stara się mieć rozsądny plan działania i usiłuje realizować go w możliwie najlepszy sposób, nie działa natomiast pod wpływem chwili, bez należytego rozpoznania sytuacji;
- rozumie, że konieczna jest cierpliwość, kiedy rozwiązywanie problemów wymaga długiego czasu, ma także świadomość, że musi dostosowywać się do możliwości innych ludzi;
- potrafi cierpliwie wysłuchać opinii innych osób, a jeśli są one odmienne od jej własnych, nie ucieka się do wrogich argumentów bądź agresji⁷.

Dzieci w szkole podstawowej, w porównaniu z uczniami gimnazjum, postrzegane są przez nauczycieli jako bardziej agresywne. Autor jako czynny nauczyciel uważa, że wiąże się to raczej z dynamiką poznawczą i hiperkinezą dziecka aniżeli zamierzoną destrukcją. Uczniowie szkoły podstawowej uczestniczą w procesie kształtowania się grupy bardzo spontanicznie, z chęcią udowodnienia swojej wartości. Często zaczepki lub dobór problematycznych zachowań, przy nieprofesjonalnej postawie pedagogicznej nauczyciela, mogą stanowić zafałszowaną recepcję uczniów. Tym bardziej przy nagłaśnianiu medialnym agresji oraz rządowych inicjatywach poprawy stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach nauczyciel traci poczucie tożsamości wychowawczej. W tym świetle niepoprawna myśl, zabawa na przerwie, chęć zwrócenia na siebie uwagi, opór wychowawczy itp. mogą stanowić, w odczuciu poddanego niewłaściwej polityce oświatowej nauczyciela, pejoratywny odbiór zachowań szkolnych dzieci.

⁷ B. Woronowicz, *Bez tajemnic. O uzależnieniach i ich leczeniu*, Warszawa 2001, s.27.

Tab. 4. Uzyskiwanie informacji zwrotnej (sondaż, wymiana opinii itp.) na temat pracy pedagogicznej w opinii badanych (w %; N=148)

Odpowiedzi	Ogółem	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół gimnazjalnych
a)	54,1	53,3	55,2
b)	16,2	17,8	13,8
c)	14,9	11,1	20,7
d)	8,1	8,9	6,9
e)	6,7	8,9	3,4
Σ	100	100	100

- a) nauczyciele uzyskują informacje zwrotne tylko w wyniku sytuacji problematycznych;
- b) nauczyciele uzyskują informacje zwrotne niezależnie od sytuacji problematycznych dwa razy w semestrze lub częściej;
- c) nauczyciele uzyskują informacje zwrotne niezależnie od sytuacji problematycznych raz w semestrze;
- d) nauczyciele uzyskują informacje zwrotne niezależnie od sytuacji problematycznych raz w roku szkolnym;
- e) nauczyciele nie starają się uzyskiwać informacji zwrotnych, ponieważ takie działania uważają za błędne.

Zestawienie procentowe w tabeli czwartej zwraca uwagę na pewną lukę komunikacyjną lub barierę pedagogiczną między uczestnikami życia szkolnego. Dla zapewnienia prawidłowego przebiegu procesu dydaktyczno-wychowawczego poprzez uzyskiwanie informacji zwrotnych (od rodziców, od uczniów) pedagodzy powinni uświadomić sobie możliwość modyfikacji lub zmiany stylu swojego działania. Każdy proces komunikacyjny między jednostkami polega na wzajemnym uczeniu się, którego podstawą jest aktywna świadomość komunikacyjna, zasadniczo różna od mechanicznego kierowania klasą szkolną. Poprzez zaufanie, wymianę doświadczeń oraz poglądów, umożliwienie zainteresowanym stronom współdecydowania o strategii realizacji programu nauczania tworzy się pożądaný klimat pedagogiczny sprzyjający dobru ucznia. Uzyskiwanie informacji zwrotnych tylko w sytuacjach problematycznych (54,1%), znacznie zuboża planowanie dydaktyczno-wychowawcze oraz realizację etapowych celów edukacyjnych.

Należy również wspomnieć o przypadku luki komunikacyjnej (informacyjnej) jako niekorzystnym i nie zawsze uczciwym sposobie pracy pedagogicznej. „O swoistej luce informacyjnej można mówić, gdy nadawca świadomie unika nadawania informacji, które mogłyby być odebrane przez zdecydowaną większość jako nieprawdziwe i narazić go na utratę zaufania”⁸. W myśl niniejszych

⁸ J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2003, s. 38.

rozważań unikanie informacji zwrotnych to inaczej brak otwartości i troski w korygowaniu odpowiednich poczynań pedagogicznych.

Tab. 5. Metody badań pedagogicznych w codziennej pracy nauczyciela w opinii badanych

Odpowiedzi	Ogółem	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół gimnazjalnych
Stosuję metody badawcze	31,1	33,3	27,6
Nie stosuję metod badawczych	68,9	66,7	72,4
Przykłady odpowiedzi	Najczęściej powtarzającymi się odpowiedziami były: – ankieta, – socjograf, – obserwacja, – obserwacja uczestnicząca, – metody aktywizujące, – metody socjoterapeutyczne, – indywidualizacja pedagogiczna, – stosuję różne metody, lecz trudno mi je nazwać.		

Metody badań pedagogicznych wiążą się bezpośrednio z pracą badawczą nauczyciela. Polega ona na wykrywaniu istotnych prawidłowości związanych z przebiegiem procesu kształcenia i wychowania. Do ważnych zagadnień badawczych z kręgu praktyki zawodowej nauczycieli wychowawców – między innymi – zaliczyć można takie tematy, jak: *Ocenianie i ewaluacja; Badanie i modyfikowanie czynników wyznaczających osiągnięcia uczniów; Kierowanie procesem kształcenia z uwzględnieniem pomiaru formatywnego; Kierowanie procesem wychowania z uwzględnieniem współczesnych nurtów pedagogicznych; Tworzenie własnych nauczycielskich koncepcji programowych na podstawie krytycznej refleksji w konfrontacji z innymi programami; Jakość pracy nauczyciela przedmiotu i jej weryfikacja; Jakość pracy szkoły i jej mierzenie; Projektowanie strategii, form i środków kształcenia w nauczaniu wielopoziomym; Badania nad skutecznością stylów wychowawczych w ramach kryterialnych związków kulturowych; Osobliwości koncepcji pedagogicznych sławnych pedagogów na użytek pracy dydaktyczno-wychowawczej z uczniami itp.*

Uogólniając, można założyć, że badania pedagogiczne powinny opisywać analizowaną rzeczywistość, wyjaśniać wykrywane związki i zależności, a także umożliwiać przewidywanie przebiegu zjawisk i procesów dydaktyczno-wychowawczych⁹.

W świetle wyników sondażu stosowanie metod badawczych oraz ich znajomość merytoryczna jest niewystarczająca (68,9%). Na podstawie wypowiedzi z tabeli piątej widać, jak nauczyciele myślą pojęcia metodologiczne z metodycznymi. Ponadto w niektórych przypadkach myślą także techniki badawcze

⁹ F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2001, s. 28.

z metodami. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest z pewnością zróżnicowanie wykształcenia nauczycielskiego. Na większości kierunków o specjalności nauczycielskiej (np. filologia polska, matematyka, historia) metodologia badań pedagogicznych nie stanowi wydzielonego modułu. Tylko studia kierunkowo pedagogiczne (np. pedagogika specjalna, nauczanie zintegrowane, pedagogika zdrowia z wychowaniem fizycznym itp.) ujmują prakseologicznie metodologię badań pedagogicznych. Stymulowanie aktywności badawczej powinno stanowić zatem przedmiot szerszych refleksji, które skłonią nauczycieli praktyków do innego spojrzenia na integralność wiedzy pedagogicznej. Planowanie i urzeczywistnianie nowych celów edukacyjnych wytycza bowiem postęp, który w dużej mierze jest wynikiem twórczej pracy badawczej.

Konkluzja

Badania są tylko wycinkową ingerencją w pedagogiczną świadomość i praktykę edukacyjną nauczycieli wybranych szkół podstawowych i gimnazjów. W odniesieniu do ustaleń badawczych trzeba zwrócić uwagę na:

- szerszy kontekst ujęcia wychowania w odniesieniu do dydaktyki z jego wiodącą rolą sterowania pedagogicznego;
- ciągle istniejący problem niepełnego łączenia „szkoły ćwiczeń” z teorią kształcenia i wychowania w ramach studiów nauczycielskich;
- zagrożenia procesu dydaktyczno-wychowawczego wynikające z postawy ucznia, szczególnie zaś: wagary, kontakty z alkoholem, nikotyną, narkotykami, przydzielanie innym miana outsidera (gimnazjum); różne przejawy agresji jawnej i ukrytej, szkolne kłamstwa i kamuflaż uczniowski, brak pożądanego ładunku lekcji (szkoła podstawowa);
- pozyskiwanie informacji zwrotnych nie tylko w sytuacjach kryzysowych, lecz również dla potrzeb okresowej weryfikacji oddziaływań pedagogicznych;
- zbyt marginalne traktowanie pracy badawczej nauczyciela w całokształcie poczynąń pedagogicznych. Każdy zaangażowany pedagog powinien wiedzieć, że proces badawczy stanowi fundament reorientacji, który może ulepszyć obszar kształcenia i wychowania dla dobra wszystkich podmiotów tworzących zbiorowość szkolną.

Bibliografia

- Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2001.
- Gajda J., *Media w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2003.
- Kamiński W., *Filozofia a pedagogika – związki, inspiracje, doświadczenia*. [W:] *Pedagogika ogólna i subdyscypliny*, red. L. Turowski, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1999.
- Mieszalski S., *Interakcje w klasie szkolnej. O społecznym funkcjonowaniu nauczyciela i uczniów w szkole podstawowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1990.

- Mieszalski S., *O przymusie i dyscyplinie w klasie szkolnej*, WSiP, Warszawa 1997.
- Pstrąg D., *Wybrane zagadnienia z profilaktyki uzależnień*, Wydawnictwo WSP, Rzeszów 2000.
- Strykowska J., *Uczeń i jego środowisko społeczno-wychowawcze*. [W:] W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPi2, Poznań 2003.
- Stupnicki R., *Biometria. Krótki zarys*, Wydawnictwo Margos, Warszawa 2000.
- Woronowicz B., *Bez tajemnic. O uzależnieniach i ich leczeniu*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii i Neurologii, Warszawa 2001.

Summary

Theory and pedagogical practice in primary and middle school teachers' opinions

An article describes some pedagogical problems teachers have to face these days. An author made an exact diagnosis of teachers' pedagogical orientation by applying the method of diagnostic. Both theory and practice have been diagnosed. The author has examined the following issues: reception of pedagogical process, connection between theory and practice in teachers' education, the most common educational difficulties in everyday practice, searching for return information in order to improve pedagogical strategies, application of teachers' research work. According to the author, teacher is expected to be reflective, attentive and creative. Not only educating and teaching but also introducing changes are the key elements of teachers' practice. The changes should be based on action research.